

שמירה אישית –

עיון בסוגית הצניעות בעבודת המשטרה

הרב אליעזר רייף

ראשי פרקים:

- א. פתיחה
- ב. רב עמרם חסידא
- ג. המחיר של עורף בטחון עצמי בהתמודדות עם היצר
- ד. ערך החינוך העצמי מול הרעיון של הלכות יחוד
- ה. ערך החברות בהתמודדות עם היצר

א. פתיחה

ברקע של הסיפור שנספר עומדת ההלכה, שאין לגבר אחד ולאישה אחת להימצא בבדידות לבדם. הסיבה לכך משום שזו סיטואציה שעלולה לזמן גלישה וחרیגה מכללי הצניעות הראויים בין גברים לנשים, ולעיתים חס וחלילה עלול להגיע אף להטרדה או לפגיעה מינית.

ב. רב עמרם חסידא

בגמרא (קידושין פא, א) מסופר סיפור מופלא. לעיר נהרדעא שבארץ בבל הובאו שבויים שנפדו מהשבי. בימים עברו הואיל והנשים השבויות היו זמן רב מחוץ לחברה היהודית הנורמטיבית, לעיתים השבי היה מדרדר את הנשים הללו לאורח חיים הנוגד את דרכי הצניעות שהיו מקובלות בחברה היהודית. בשל כך בני המקום

חיפשו מקום זמני בעיר בו יוכלו לשכן אותן. הם חיפשו מקום מוגן שבו לא יצטרכו לחשוש שתארע איזו תקלה או שהמקום יתחיל להיות מקום התרועעות בין גברים מהעיר לבין השבויות הפדויות.

המקום שנמצא להן הוא בביתו של רב עמרם שהיה ידוע בחסידותו וצדיקותו. כדי שלא תארע שום תקלה נקטו משנה זהירות. הנשים שוכנו בנפרד בבית בקומה העליונה ובנוסף הזיזו את הסולם שבין שתי הקומות הצידה כדי שלא תהיה נגישות נוחה בין הקומות. הזזת הסולם לא נועדה לאלו שלמטה, שהרי הסולם נשאר בקומה התחתונה, אלא כדי שהשבויות לא תוכלנה לרדת לבדן ללא השגחה הואיל והן כבר לא מורגלות בסטנדרטים החברתיים של החברה היהודית ויש חשש שלא תקפדנה על אורחות הצניעות.

דיירי הקומה התחתונה עוסקים בשמירה על האחר ואינם מעלים בדעתם שהם צריכים לשמור את עצמם.

למרות צעדי הזהירות שננקטו הגמרא מספרת שאחרי שעבר זמן מה, מבעד לחור שבין הקומות ראה רב עמרם את השבויות, גבר עליו יצרו עד שלקח את הסולם והעמידו במקומו והחל לטפס עליו.

בעודו מטפס, בתוכו התחולל מאבק, ייסורי המצפון ויראת השמיים מתחילים לנקר בו. כדי למנוע מעצמו להכשל הוא החל לצעוק "אש אש בבית" כאשר נכנסו פנימה בבהלה האנשים לסייע כי חשבו שיש שריפה, מצאו אותו עומד על הסולם והבינו מה קרה.

בתוך הנכנסים היו גם אנשים המשתייכים למעמד של רב עמרם, מעמד החכמים. הם נזפו בו: "בישתנו", כי נתגלה שאפילו מי שאנו רואים אותו כשייך למעמד החכמים - אלו שלכאורה מחוסנים מפני הפיתויים - עלול להתפתות. בתשובה אמר להם רב עמרם: "מוטב להתבייש בעולם הזה ולא להתבייש בעולם הבא". כלומר, עדיף שנהיה מודעים לחולשותינו בחיים כאשר אנו יכולים להתמודד איתם ולא נסתיר את החולשות ונתכחש להם תוך שהן ממשיכות לקנן בנו עד יום מותנו.

לסיפור משמעויות רבות. השאלה הראשונה היא מה הם הגורמים שהביאו לאירוע? ניתן להציע כמה סיבות שפעלו יחד: פער מעמדי וסמכותי. מעמד השבויות נמוך, הנורמות שרווחו אצלן אחרות ואולי גם פחות צנועות, ואילו המקום בו אירחו אותן משתייך למעמד חברתי גבוה. כאשר יש פער מעמדי וסמכותי הסיטואציה מעניקה יתרון מיידית לבעל הסמכות. בעל הסמכות מרגיש שהכח בידיו ויש שאינו נזהר ולעיתים אף לנצלו לרעה.

ג. המחיר של עודף בטחון עצמי בהתמודדות עם היצר

אולם במקרה שלנו הרי מדובר ברב עמרם החסיד, ואם כן, כיצד דבר כזה קורה? עקב אכילס של רב עמרם הוא עודף הביטחון העצמי, האישי והסביבתי והשאננות. גם הסביבה הסומכת על רב עמרם, וגם רב עמרם בטוחים שהם מחוסנים מפני התקלה, כי צדיקותם מגנה עליהם. הם אינם מודעים לכוחה של הנטייה המינית ולמשמעותה של הסיטואציה המזמנת והמפתה.

הסולם הוזה מפני השבויות הנמצאות בקומה השנייה, אבל להם זה לא יקרה. רב עמרם מרשה לעצמו להישאר בבית לבדו. על פי ההלכה היה מותר לו להישאר בבית, אבל האם זה היה צעד חכם? לא תמיד המבחן הוא רק הלכתי. על האדם לאמוד את האירוע ואת כוחותיו ולא להיתפס לשאננות. יש מצבים ותחומים שהם מדרון חלקלק, וגם אם הדבר מותר, אדם חכם מעדיף להתרחק ולא לקחת סיכון מיותר. עודף ביטחון עצמי ואי הערכת הסיכונים הנלווים לסיטואציה היוצאת דופן הם שגרמו להתדרדרות המצב.

הדחף המיני הוא מהדחפים החזקים ביותר באדם. הוא היסוד והברכה לשמירת הקיום של המין האנושי, אבל הוא גם מקום מועד לפורענות לפגיעה בנשים ובגברים ולהרס מוסד המשפחה. לדאבון לב דווקא בתקופתנו הטרדה וניצול מיני שכיחים. לפעמים לחברה לא נח להביט בעצמה והיא מעדיפה לטאטא תופעות כאלו.

ד. ערך החינוך העצמי מול הרעיון של הלכות יחוד

הלכות יחוד באו ליצור נורמת סף למניעה. מניעת סיטואציה בה גבר ואישה מצויים לבדם לגמרי היא פעולת מניעה מפני מדרון חלקלק בין גברים לנשים. אולם הלכות יחוד אינן לבד. בסיפור שלנו החברה מתרכזת ומשקיעה מאמץ בניסיון "לשמור" את צעדי השבויות. בני המקום עוסקים בשמירה עליהן ולא בשמירה על עצמם! הם סוברים שהבעיה מבחוץ להם אצל האחרים, אצל הנשים. הם כבר צדיקים או שאולי חשבו שהדרך להגן עליהם היא על ידי "השמירה" של האחר.

אולם התמודדות עם הנטייה המינית צריכה להתחיל בחינוך אישי והתמודדות אישית. הנורמה שצריכה היתה להיות היא היזהרות מצידו של רב עמרם, ולא דחיקת השבויות וסגירתן. הסיפור מגלה לנו שדחיקת הנשים לא רק שאינה ראויה, אלא גם לא יעילה ולא תמנע שום דבר אם הגבר לא יחנך את עצמו לשמור על עצמו. שמירה על "האחר" אינה פיתרון ותחליף לשמירה של האדם או החברה על עצמם.

הקושי הוא גדול במיוחד כשיש שדרים סביבתיים מתעתעים. החברה משרתת לאדם שאין לו מה לחשוש ולו זה לא יקרה כי הוא הרי החזק. שדרים חברתיים יכולים לעודד את האדם. אבל עלולים גם להרדים את האדם או החברה ולטשטש את נורות האזהרה.

גם במקרה שלנו החברה היתה בטוחה שהמקום הבטוח ביותר לשבויות הוא ביתו של רב עמרם. השרד גרם לביטחון העצמי ולשאננות האישית, שנתנו לגיטימציה לרב עמרם להישאר עם השבויות לבד בבית. אולי אפילו רב עמרם שמר על השבויות סוג של מעצר בית, אבל בדרך נרדם בשמירה ושכח לשמור על עצמו.

רב עמרם כמעט והתפתה. אבל ברגע האחרון בשעת המשבר גילה שכדי להצליח להתמודד עם המשבר עליו להיחלץ מבידודו. בעודו על הסולם הוא צעק לעזרת הסביבה, היא זו שתסייע לו לרדת מהסולם. מדוע לא ירד בעצמו? אולי הרגיש שאין לו כוחות, אבל אולי הוא חשש שגם אם הפעם ירד אם ימשיך להסתיר את החולשה הוא עלול להיכשל שוב. הוא בחר לפנות לעזרה. הוא בחר לבקש מהחברה שתעזור לו לשמור על עצמו.

הצעד הראשון להתמודדות עם מי שעולה על סולם גבוה ומי שיש לו עודף ביטחון עצמי מופרז היא ההכרה שגם זו חולשה! הצעד השני זו היכולת לבקש עזרה. זו תחילת ההבנה שאינך יכול לעשות את הכל בעצמך ונדרש מישהו שיסייע לך.

בשעת משבר רב עמרים הבין שגם אם הפעם ירד מהסולם לבדו הוא עלול לעלות בפעם הבאה. בצעתו "אש אש בבית" הוא שיקף שאת האש אי אפשר לכבות לבד ונדרש סיוע. לאש יש נטייה להתפשט ואם חס וחלילה היא כבר חזקה - קשה מאד לכבותה. צריכים לעצור אותה בזמן. גם את ההידרדרות בתחום היחסים בין המינים יש למנוע בתחילה. לשם כך נועד איסור יחוד בין גברים לנשים. האש גם לעיתים בגלוי ולעיתים בסתר היא לוחשת ופתאום פורצת. גם אם החלה לפרוץ אם מתמודדים איתה בזמן ומבקשים עזרה - עדיין ניתן למנוע את השריפה.

ה. ערך החברות בהתמודדות עם היצר

כדי לכבות שריפה נדרשת פעולה משותפת. הסוכבים טענו כלפי רב עמרים "ביישתנו". החברה אוהבת אנשים חזקים. נח לחברה להכחיש ולטעון שהכל בסדר. אבל רב עמרים כבר גילה את האמת. ההכרה בחולשות ובקשת עזרה מאחרים איננה חולשה, אלא זו האנושיות בהתגלמותה ולקיחת אחריות אישית. רב עמרים התגבר על הבושה הטבעית, כדי להציל את עתידו. מותר לאדם להיכשל, החוכמה אם הוא יודע איך לקום ולהמשיך הלאה.

אבל רב עמרים ביקש גם למסור מסר חברתי. עלינו כחברה לעסוק בשמירה על עצמינו ועל חוסננו המוסרי. הדרך לתיקון היחסים בין המינים אינה שמירה על השבויות אלא שמירה על עצמנו. אולי גם רמז לפרצופה של החברה. איזו חברה זו שמשחררת שבויות משוביהם, אבל אינה מסוגלת לשמור על השבויות מפני החברה עצמה.

רב עמרים האמין בעצמו וביכולת שלו להתקדם. הוא גם האמין במשפחתו. הוא ידע שמשפחתו תקבל אותו ותדע לסלוח ולהכיר בחולשה האנושית. הוא גם האמין שהחברה תהיה מסוגלת לבסוף להכיר בחולשתה.

לפנות לאחר בבקשת עזרה זו הזמנתו להיות חבר אישי ושותף לתיקון. דרכו של עולם שאדם חושף את חולשתו לפני חברו - יוביל את חברו לחשוף חולשה משלו, וביחד הם יעזרו אחד לשני למצוא את הכוחות והדרכים לתיקון.

סוף הסיפור: הגמרא מתארת תיאור שהוא משל: לאחר שהגיעו חכמים יצא עמוד אש מתוכו של רב עמרם. ראה רב עמרם ואמר: "ראה שאני בשר ואתה אש ואני עדיף ממך". כלומר, יצר המין נדמה כאש שעלולה לשרוף מפנים. הפיתוי המיני ללא התמודדות נכונה עלול לכלות את האדם. הודאה בחולשה היא הדרך להשתחרר מלפיתת היצר. ההתמודדות עוברת דרך השמירה של האדם והחברה על עצמם והסיוע ההדדי ולא דרך ניסיון לשמור על האחרים. רק הודאה בחולשה והתמודדות משותפת היא זו שמאפשרת לשוב ולשלוט בה.

האדם הוא בשר ודם. הוא עלול לטעות ולאבד שלטה. אבל עליו גם להאמין בעצמו. להאמין שיש לו בחירה לסייע לעצמו, ולבטוח גם בסובבים שישוּבו ויבטחו בו, לפנות לעזרתם, כדי שיוכל לשוב ולבטוח בעצמו.